

PRIOPĆENJA

KATEHEZA KAO TRENUTAK INKULTURACIJE

Josip BARIČEVIĆ

Iz naslova moga izlaganja – koje je ugrađeno u okvirnu temu Tjedna „*Kršćanstvo i kultura* kao zadatak suvremene Crkve” – nije na prvi pogled baš jasno o čemu će u njemu biti riječ. Zato će možda biti korisno i potrebno kratko podsjetiti na značenje dva izraza koje susrećemo u naslovu: izraza *kateheza*, koji je u crkvenom jeziku uobičajen ali se često upotrebljava u osiromašenu značenju, i izraza *inkulturacija* koji je novijeg podrijetla i koji se – tako mi se bar čini – ne upotrebljava uvijek s dostatnom preciznošću i diferenciranošću.

Pod *katehezom* ovdje razumijevamo „odgoj i obrazovanje u kršćanskoj vjeri, i to takav odgoj i takvo obrazovanje koji vjerniku omogućuju da dođe do odrasle i zrele vjere” (RNE 24)¹. Ovdje također ističemo da kateheza može postići svoj glavni cilj (dolaženje do odrasle i zrele vjere) ako je shvaćamo i ostvarujemo kao *stvaralački komunikacijski čin*, kao stvaralačko komunikacijsko događanje (proces) u kojemu najosobnije sudjeluju svi: i katehete i katehizanti (odgojitelji i odgajanci u vjeri).²

Termin *inkulturacija* jest neologizam koji je u službenom crkvenom dokumentu prvi put upotrijebljen 1977, i to u „*Poruci Božjemu narodu*” o suvremenoj katehezi što ju je Sinoda biskupa iz Rima uputila cijeloj Crkvi i svima koji se zanimaju za njezino djelovanje i njezinu odgovornost u suvremenom društvu.³ U tom se dokumentu pod izrazom *inkulturacija kršćanske vjere* misli na „*utjelovljenje*” *Evandjelja* u različite *kulture* (u konkretne kulturne izražaje). Taj je proces „inkarnacije” Kristove evanđeoske poruke, dakako, vrlo složen. Riječ je zapravo o tome da „kršćanska vjera mora uspostavljati trajan i plodonosan dijalog sa svim kultura-

---

1 RNE = katehetski dokument biskupa Jugoslavije „RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I ODGOJ U VJERI. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze”, KS, Zagreb, 1983.

2 Kateheza nije (ili bar ne bi smjela biti) simplificirana (da ne kažemo primitivizirana) teologija, nego bi se njome moralo događati stvaralačko transponiranje i komuniciranje najdubljih općeljudskih i vjerničkih iskustava, dakako na mjeru onoga s kime komuniciramo.

3 Usp. natuknicu CULTURE et CHRISTIANISME u: *Dictionnaire des religions*, PUF, Paris 1984, str. 353–354. – Usp. također Sinoda biskupa 1977, „*Poruka Božjemu narodu*”, br. 5, i RNE 38.

ma – pa i s onima koje su nedavno nastale. Vjera i kultura treba da se natječu: vjera čisti i obogaćuje kulturu, a kultura čisti i obogaćuje vjeru, jer neprestani dijalog s raznim kulturama vjeru oslobađa, dajući joj puniji izražaj same sebe i pobjedu nad ograničenjima, u koja bi je neka određena kultura mogla zatvoriti. Vjera propisuje svjetlo na naš svagdašnji ljudski život, na naš realni svijet’ ”⁴.

Mi u ovom izlaganju termin *inkulturacija* upotrebljavamo osobito u tom smislu: u smislu „*utjelovljenja*” *Evandolja* u različite kulture, u konkretne kulturne izražaje. No, upotrebljavamo ga istodobno i u smislu *enkulturacije*: kao proces i rezultat odgojno-obrazovnog djelovanja koje omogućuje pojedincu (u našem slučaju katehizantu, odgajaniku u vjeri) da se „*kulturno rađa*”, da tijekom svoga vjerskog odgoja i obrazovanja na stvaralački način usvaja općekulturne i religiozno-kulturne vrijednosti te da isto tako na stvaralački način sudjeluje u stvaranju novih kulturnih vrijednosti.⁵

Kateheza – shvaćena i ostvarivana kao stvaralački odgojno-obrazovni proces, kao stvaralački i trajni proces komuniciranja Kristove Radosne vijesti o stvaranju novoga, istinski humanog i Božjega svijeta – „može biti *jedan od najdjelotvornijih oblika inkulturacije* *Evandolja*”⁶. Kateheza uvelike pridonosi da se kršćanska poruka može „ukorijeniti u ljudskim kulturama, prihvatiti ih i preobraziti. U tom se smislu o *katehezi* može govoriti kao o *aktivnom faktoru inkulturacije*: kateheza omogućuje da se bogato razrastu i, u isto vrijeme, da se iznutra prosvijetle načini života onih kojima se ona obraća. Katehezom se, dakle, kršćanska vjera mora utjeloviti u kulturu. A istinsko utjelovljenje vjere katehezom istodobno uključuje ‘davanje’ i ‘primanje’ ”⁷.

Posebno ističemo: istinsko *utjelovljenje vjere u kulturu* katehezom istodobno uključuje „*davanje*” i „*primanje*”. Ako nam je kateheza doista takva da se njome događa stvarno utjelovljenje, stvarno ukorjenjenje, stvarno ugrađivanje evanđeoske vjere u kulturu (tj. u različite izražajne oblike sveukupnog pojedinačnog i društvenog života) – dogodit će se *stvaran proces* uzajamnog „*davanja*” i „*primanja*”. Kršćanska će vjera imati što dati našoj kulturi i ona će imati što primiti od naše kulture. Događat će se – da „*parafraziramo*” sliku Ivana Pavla II iz jednog njegovog govora u Africi 1982. – novo bujanje života: evanđeoska mladica, nakalemljena na stablo koje se hrani životnim sokom ponajboljih ostvarenja naše kulture, donosit će nove plodove...⁸

4 Intervent P. Arrupea, tadašnjeg generala Družbe Isusove, na Sinodi 1977, u: RNE 38.

5 Usp. natuknice ENKULTURACIJA I AKULTURACIJA u: M. Bosanac. – O. Mandić – S. Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb 1977, str. 165 i 14. – Usp. također natuknice ENKULTURATION I AKKULTURATION u: Arnold – Eysenck – Meili, *Lexikon der Psychologie*, Herder, kolona 46840–41, u: *Lexikon der Soziologie*, Westdeutscher Verlag, Opladen 1978², str. 187–188 i str. 28–29, te u: Hartfiel – Hillmann, *Wörterbuch der Soziologie*, Kröner, Stuttgart 1982³, str. 170 i 14. – Usp. i predavanje J. Sabola „*Fenomen kulture*” te predavanje J. Krašovca „*Inkulturacija Božje riječi u Bibliji*” na ovom Teološko-pastoralnom tjednu.

6 RNE 38.

7 Sinoda 1977, „*Poruka Božjem narodu*”, br. 5, ibidem.

8 Usp. natuknicu CULTURE et CHRISTIANISME u: *Dictionnaire des religions*, PUF, Paris 1984, str. 354.

U daljnjem bismo dijelu ovoga izlaganja – držeći se okvirne teme Tjedna – željeli stoga podsjetiti i bar donekle odgovoriti na ova pitanja:

a) Pridonosi li *naša kateheza* doista stvaralačkom i plodonosnom *dijalogu* kršćanske *vjere s kulturom*, pa i s onom koja je nedavno nastala.⁹

b) Što osobito *sprečava* ili *otežava* da naša kateheza bude još mnogo više „aktivan faktor inkulturacije” Kristova Evanđelja u našoj crkveno-kulturnoj i društveno-kulturnoj sredini?

c) Koje su osobito *moćnosti* („*šanse*”) naše kateheze da izvrši svoju veliku zadaću u takvu utjelovljenju Evanđelja u našu kulturu (naše kulture) da se i za naše kulturno podneblje još mnogo istinitije može reći da „vjera čisti i obogaćuje kulturu, a kultura čisti i obogaćuje vjeru”?

Na ova ćemo pitanja – ne razdvajajući ih međusobno, nego tretirajući ih kao jedno te isto pitanje s više aspekata – pokušati kratko odgovoriti s nekoliko konstatacija i napomena.

1. Naša se Crkva – na načelnoj i službenoj razini – odlučila za takvo shvaćanje i ostvarivanje kateheze da u njoj valja uvijek polaziti od *konkretne* osobne, društveno-kulturne, općereligiozne i crkvene *situacije* koja je uvijek vrlo raznolika i složena i koja se u mnogom pogledu duboko i trajno mijenja.¹⁰

Naša se Crkva – preko svojih biskupa – dakle odlučila za duboko *dijaloški* pristup svijetu kojemu želi naviještati i svjedočiti Kristovo Evanđelje. Ona je – bar na razini svojih načelnih opredjeljenja – svjesna da evandeosku poruku treba prenositi s takvom dijaloškom otvorenosću da bi se njezinim svjetlom i njezinom snagom do najdublje srži proželi i preoblikovali konkretni kulturni izražaji čovjekova sveukupnog pojedinačnog i društvenog života. I ona je isto tako svjesna da u takvom *dijaloškom susretu s kulturom* može ne samo *mного dati* kulturi, nego od kulture i *mного* primiti.

2. No, pitanje je što se događa u našoj konkretnoj *pastoralno-katehetskoj praksi*. Na to bi valjalo odgovoriti s mnogo osjećaja za nijansirano gledanje i ocjenjivanje. Zato što je to pitanje vrlo osjetljivo, odnosno zato što se ono tiče *konkretnih ljudi i njihova konkretnog djelovanja*. Ipak bih se usudio, čak i uz opasnost previše pojednostavljenog ocjenjivanja naše pastoralno-katehetske prakse, *općenito* reći ovo: *Ima u nas*, i to ne baš premalo, takva *shvaćanja* i takva *ostvarivanja kateheze* koja *nedovoljno pridonosi stvaralačkom i plodnosnom susretu* Kristove *evandeoske poruke s našom kulturom*, sa sveukupnim izražajima našega pojedinačnog i društveno-kulturnog života. To, na primjer, dolazi do izražaja u nekim katekizmima, u nekim audiovizualnim i drugim medijima, i u mnogom vjeronaučnom i drugim oblicima katehetskoga rada. Najproblematičnije je pitanje zapravo pitanje *jezika* (govora) – verbalnog i neverbalnog – u nekim katekizmima i drugim medijima i u mnogoj katehetskoj praksi. Ili, još točnije: pitanje je kakva se *slika o čovjeku* i kakva se *slika o Bogu* „utjelovljuje” u *jezičnom (komunikacijskom) činu* u našoj katehezi? Trebalo bi, na primjer, samo malo temeljitije analizirati neke naše kate-

9 Usp. RNE 38, DCG 28, Sinoda 1977. br. 5, CT 53, EN 20, GS 53–62.

10 Usp. RNE 5–17 i 32–52. – Usp. također J. Baričević, *Obnova religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi*, u: *Bogoslovska smotra*, Zagreb, LIX, 1/1984, str. 43.

kizme – starije i novije – da se otkrije kakvo se shvaćanje čovjeka i shvaćanje Boga u njima krije, koliko je osobito u raskoraku (a često i u suprotnosti) njihova implicitna interpretacija temeljnih vjerskih istina o stvaranju, grijehu i spasenju (otkupljenju) sa suvremenim znanstvenim i teološkim shvaćanjima.

3. Međutim, smatram da je bolje – bar ovom prigodom i s ovoga mjesta – istaknuti ono u našoj katehezi što predstavlja *nove mogućnosti i nove perspektive*, negoli se odviše zaustavljati na onome što nam sprečava ili otežava da nam kateheza bude još mnogo više „aktivan faktor inkulturacije” Kristova Evanđelja. Na takvo *pozitivno* gledanje potiče nas, kako smo već naglasili, katehetski dokument naših biskupa „RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I ODGOJ U VJERI”.

Među onim čemu treba dati *prednost* u *novoj etapi* obnove naše kateheze, u koju smo ušli objavljivanjem spomenutog biskupskog dokumenta, ističemo osobito *korjenitu obnovu jezika (govora) vjere*. Takva nam je obnova prijeko potrebna u svim našim obnoviteljskim evangelizacijskim i katehetskim nastojanjima, osobito u vjeronaučnim i drugim oblicima katehetskoga rada. A takva će se obnova moći ostvarivati ako u *trajnom stvaranju novoga jezika (novoga govora) vjere* – polazeći, dakako, od već stvorenog najraznolikijeg, vrlo bogatog i stvaralačkog izricanja vjere što je utkano i što živi u mnogostrukim životvornim tokovima pisane i usmeno prenošene dvotisućljetne Tradicije Kristove Crkve – budu *sudjelovali i evangelizatori i evangelizanti, i katehete i katehizanti*, unoseći u „tkanje” novoga govora svoja *najdublja ljudska i vjernička pitanja*, najdublja općeljudska i vjernička *iskustva*. No, napominjemo da se takva obnova može dogoditi ako ide usporedno i u najdubljoj povezanosti s radikalnom obnovom našega shvaćanja i doživljavanja čovjeka i Boga, i našega odnosa prema čovjeku i Bogu. Drugim riječima: korjenita *obnova govora vjere* u katehezu idu *usporedno* i u *međusobnoj povezanosti* s korjenitom *obnovom* naše „teologije”, naše „antropologije” i sveukupnog našeg *općeljudskog i vjerničkog življenja*, s korjenitom obnovom naše općeljudske i kršćanske *duhovnosti*.¹¹

* * *

Dopustite mi da, umjesto zaključka, još istaknem samo ono što predstavlja najdinamičniju i najstvaralačkiju snagu u procesu inkulturacije Kristova Evanđelja u sveukupnu našu pojedinačnu i zajedničku ljudsku stvarnost. To je LJUBAV – *agápe, caritas* – u svim dubinama i rasponima njezine otajstvene stvarnosti. Smijemo i moramo reći da evanđeoska LJUBAV u mnogom pogledu destruktuirala (razgrađuje) ljudske kulture, ali ih ona istodobno dovodi i do najpotpunijeg savršenstva. *Evanđeoska ljubav* razgrađuje i ljubav iznova i najstvaralačkije gradi. Ona je kao *ferment* koji daje da *uzavre*, da se *dinamizira* i, recimo tako, da se „*revolucionira*” sva naša ljudska individualna, međuosobna i kolektivna (društvena) stvarnost.¹² Po najparadoksalnijoj i najstvaralačkijoj evanđeoskoj dijalektici: „*Ako pšenično zrno, pavši na zemlju, ne umre, ostaje samo: ako li umre, donosi obilat rod.*” (Iv 12,24).

11 Usp. J. Baričević, nav. dj., str. 52–54 i 64.

12 Usp. René Coste, *La charité à l'épreuve des cultures*, u: *La Croix*, 13 décembre 1984, str. 11.

RÉSUMÉ

CATÉCHÈSE – MOMENT D'INCULTURATION

Après avoir rappelé le sens du terme «catéchèse», employé dans le document catéchétique de base des évêques de Yougoslavie (1983), et du néologisme «inculturation», employé pour la première fois officiellement dans le «Message au peuple de Dieu» du Synode des évêques 1977, l'auteur de cette contribution centre son attention sur l'acte spécifique de la communication catéchétique, où un processus créateur d'inculturation de l'Évangile et un processus de «naissance» culturelle et religieuse du catéchisé peuvent se produire si l'on fait attention en même temps aux obstacles qui pourraient empêcher et aux chances qui pourraient favoriser ce processus.

En essayant de répondre aux trois questions concernant les difficultés et les chances de la catéchèse en Yougoslavie per rapport à sa capacité d'être vraiment «un facteur actif d'inculturation», l'auteur souligne surtout ceci:

1) Notre Eglise a opté – du moins au niveau des principes et au niveau officiel – pour une catéchèse qui part toujours de la situation concrète (individuelle, socio-culturelle, religieuse et ecclésiale). Cela veut dire qu'elle a opté aussi pour un vrai dialogue avec tout ce qui représente l'expression de vie individuelle, communautaire et collective de nos contemporains auxquels nous sommes envoyés à annoncer et à témoigner la Bonne Nouvelle, pour une rencontre créatrice entre la foi évangélique et notre culture (nos cultures).

2) Cependant, il existe souvent un grand décalage (et même une opposition) entre ce qui est décidé au niveau officiel et ce qui se passe au niveau de la praxis catéchétique et pastorale dans notre Eglise. C'est surtout dans le langage (verbal et non verbal), dans l'acte de communication catéchétique, que ce décalage peut être décelé de manière la plus pertinente (une analyse un peu plus profonde de certains «catéchismes» et d'autres média catéchétiques pourrait le montrer suffisamment). Car, en fin de compte, ce sont notre image de l'homme et notre image de Dieu qui se révèlent dans notre langage catéchétique.

3) Par conséquent, c'est dans le renouveau radical de l'acte de communication catéchétique (du langage catéchétique) – ce qui est intrinsèquement lié avec le renouveau radical de notre «théologie», de notre «anthropologie» et de notre manière de vivre la réalité humaine et chrétienne – qu'il faut chercher des perspectives ouvertes pour une catéchèse qui serait vraiment «un facteur actif d'inculturation», pour une catéchèse qui permettrait une véritable «incarnation» de la foi évangélique dans notre culture (nos cultures) impliquant en même temps un processus de «donner» et un processus de «recevoir» (cf. Synode des évêques 1977, Le message au peuple de Dieu, n° 5, et le document catéchétique de base de nos évêques, n° 38).

En guise de conclusion, l'auteur souligne (avec R. Coste) que, en fin de compte, la force la plus dynamique et la plus créatrice dans ce processus d'inculturation de l'Évangile – c'est l'AMOUR-CHARITÉ (agape, caritas) qui à la fois destructure et accomplit toutes les cultures.